

לא רק ברוריה: היכרות עם נשים תלמודיות פרופ' רוחמה וייס

שיעור 1: ברוריה

רש"י על עבודה זרה יח ע"ב

שפעם אחת ליגלגה (ברוריה) על שאמרו חכמים (קדושין פ ע"ב): 'נשים דעתן קלות הן עלייהן' ואמר לה (רבי מאיר, בעלה): 'חייך, סופך להודות לדבריהם'. וצווה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה, והפציר בה (התלמיד) ימים רבים עד שנתרצית, וכשנודע לה חנקה עצמה, וברח רבי מאיר מחמת הבושה.

תוספתא כלים, בבא קמא, פרק ד הלכה יז

תנור מאימתי מקבל טומאה?... אמר רבי חלפתא איש כפר חנניא: אני שאלתי את שמעון בן חנניא ששאל את בנו של רבי חנניא בן תרדיון ואמר: משיסיענו ממקומו, ובתו אומרת: משיפשט את חלוקן כשנאמרו דברים לפני רבי יהודה בן בבא אמר יפה אמרה בתו מבנו.

תוספתא כלים, בבא מציעא (מה' צוקרמאנדל), פרק א הלכה ו

קלוסטרא (מפתח) רבי טרפון מטמא וחכמים מטהרין וברוריא אומרת: שומטה מן הפתח זה ותולה בחברו בשבת. כשנאמרו דברים לפני רבי יהודה אמר: יפה אמרה ברוריא.

בבלי, פסחים סב ע"ב

רבי שמלאי אבא לפני רבי יוחנן. אמר לו: ישנה לי אדוני בספר יוחסין. אמר לו: מהיכן אתה?
אמר לו: מלוד. והיכן מושבך? בנהרדעא. אמר לו: אין נידונים לא ללודים ולא לנהרדעים, וכל שכן
שאתה מלוד ומושבך בנהרדעא.

כפהו ונתרצה. אמר לו: נשנה אותו בשלושה חודשים. נטל רגב אדמה והשליך עליו. אמר לו: ומה
ברוריה אשתו של רבי מאיר, בתו של רבי חנניה בן תרדיון, ששנתה שלוש מאות שמועות ביום משלש
מאה רבנים - ואפילו כך לא יצאה ידי חובתה בשלוש שנים, ואת אמרת בשלושה חודשים!?

בבלי, עירובין נג ע"ב – נד ע"א

רבי יוסי הגלילי היה הולך בדרך, מצא את ברוריה, אמר לה: באיזו דרך נלך ללוד?
אמרה לו: גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים 'אל תרבה שיחה עם האשה'?! היה לך לומר: באיזה ללוד.
ברוריה מצאה תלמיד אחד שהיה גורס בלחישה, בעטה בו.

אמרה לו: לא כך כתוב ערוכה בכל ושמרה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך - משתמרת,
ואם לאו - אינה משתמרת.

בבלי, עבודה זרה יח ע"א

שנו החכמים: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו.
אמר לו (רבי יוסי בן קסמא): חנינא אחי, אין אתה יודע שאומה זו (רומא) מן השמים המליכוה,
שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני
שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר מונח לך בחיקך.

אמר לו (רבי חנינא): מן השמים ירחמו.

אמר לו (רבי יוסי): אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו?! תמה אני אם לא
ישרפו אותך ואת ספר תורה באש.

(...)

אמרה לו בתו (ברוריה, לאביה, רבי חנינא בן תרדיון): אבא, אראך בכך!?

אמר לה: אילמלי (אילו) אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי

שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני...

אמר רבי יוחנן: פעם אחת היתה בתו (של רבי חנינא בן תרדיון) מהלכת לפני גדולי רומי, אמרו: כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו. מיד דקדקה בפסיעותיה...

אמרה לו ברוריה לרבי מאיר (בעלה): פוגע בכבודי שאחותי יושבת בקובה של זונות. לקח רבי מאיר דינרים רבים ואמר: אם לא נעשה בה איסור – יעשה לה נס, ואם עשתה איסור לא יעשה לה נס. הלך, שם עצמו כאחד הפרשים, אמר לאחותה: השמיעי לי, אמרה לו: אני במחזור. אמר לה: אני אמתין. אמרה לו: יש כאן רבות יפות יותר ממני.

אמר (רבי מאיר לעצמו): אני למד מכאן, שלא עשתה איסור. כל גבר שבא, אמרה לו אותו דבר. הלך רק מאיר אל השומר שלה ואמר לו: תן לי אותה...

בבלי, עבודה זרה יח ע"ב

יום אחד ראה אותו (את רבי מאיר) אדם, ורץ אחריו, ורץ מאיר מפניו ונכנס לבית זונות... יש אומרים בא אליהו הנביא ונדמה להם (לרודפיו של רבי מאיר) כזונה וחיבק את רבי מאיר. אמרו: חס ושלום, אם היה זה רבי מאיר הוא לא היה נוהג כך...

מדרש משלי, פרשה לא (בובר)

'אשת חיל מי ימצא' (משלי לא, י). אמרו: מעשה היה ברבי מאיר שהיה יושב ודורש בבית המדרש בשבת במנחה, ומתו שני בניו. מה עשתה אמם? הניחה שניהם על המטה ופרשה סדין עליהם. במוצאי שבת בא רבי מאיר מבית המדרש לביתו, אמר לה: היכן שני בני? אמרה: לבית המדרש הלכו.

אמר לה: צפיתי לבית המדרש ולא ראיתי אותם.

נתנו לו כוס של הבדלה והבדיל.

חזר ואמר: היכן שני בני? אמרה לו: הלכו למקום אחר ועכשיו הם באים. הקריבה לפניו המאכל ואכל ובירך. לאחר שבירך אמרה לו: רבי, שאלה אחת יש לי לשאול לך. אמר לה: אמרי שאלתך.

אמרה לו: רבי, קודם היום בא אדם אחד ונתן לי פקדון, ועכשיו בא ליטול אותו, נחזיר לו או לא?! אמר לה: בתי, מי שיש פקדון אצלו הוא צריך להחזירו לרבו. אמרה לו: רבי, חוץ מדעתך לא הייתי נותנת אצלו. מה עשתה? תפשתו בידה, והעלתה אותו לאותו חדר, והקריבה אותו למטה, ונטלה סדין מעליהם, וראה שניהם מתים ומונחים על המטה. התחיל בוכה: ואומר בני, בני רבי, בני בדרך ארץ,

ורבי שהיו מאירים פני בתורתם. באותה שעה אמרה לו לרבי מאיר: רבי, לא כך אמרת לי: אני צריך להחזיר הפקדון לרבו. אמר (איוב א, כא): 'ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך'.
אמר רבי חנינא בדבר הזה נחמתו ונתיישרה דעתו, לכך נאמר: 'אשת חיל מי ימצא'.
אמר רבי חמא בר חנינא: מפני מה נתחייבו בניו של רבי מאיר ומתו בבת אחת? מפני שהיו רגילים להניח בית המדרש ויושבים באכילה ובשתיה...

שיעור 2: ילתא

בבלי, ברכות נא ע"ב

עולא הגיע לבית רב נחמן

כרך פת וברך ברכת המזון.

נתן לו כוס של ברכה לרב נחמן.

אמר לו רב נחמן: ישלח אדוני כוס של ברכה לילתא.

אמר לו: כך אמר רבי יוחנן: אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש,

שנאמר: (דברים ז): 'וּבֵרַךְ פְּרִי בֶטְנֶךָ' - פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך.

שנויה גם כך (יש מקור קדום שאומר אותו דבר): רבי נתן אומר: מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש? שנאמר: (דברים ז) 'וּבֵרַךְ פְּרִי בֶטְנֶךָ' - פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך'.

בינתיים שמעה ילתא (שכך הם מדברים), קמה בכעסה ועלתה לבית היין ושברה ארבע מאות חביות של יין.

אמר לו רב נחמן: ישלח לה מר כוס אחרת (משפט זה לא נמצא בחלק מכתבי היד)

שלח לה (עולא): כל הכוס הגדולה (האי נבגא) הזו של ברכה היא.

שלחה לו: ממחזרים דברים, ומסמרטוטים - כינים.

פירוש המהרש"א על ברכות נא ע"ב

ולכך כעסה ילתא ושברה ארבע מאות חביות של יין, להורות שאין כעסה בשביל כוס יין שלא שלח לה שהרי אינו נחשב בעיניה, אלא על כוס הברכה שלא שלח לה כעסה ורב נחמן שאומר ישלח לה כוס אחרת ושלח לה כו' גם שלא היה כוס של ברכה לא אמר כך אלא לפייסה קצת בכך, והיא לא נתפייסה.

בבלי, גיטין סז ע"ב

רב עמרם חסידא כאשר רצו לצערו בבית ראש הגולה, היו משכיבים אותו על השלג.

למחרת אמרו לו: מה נוח לאדוני שיביאו לו?

אמר: כל דבר שאומר להם הם יהפכו.

אמר להם: בשר אדום על גחלים ויין מזוג

הביאו לו בשר שמן על גחלים ויין חי.
שמעה ילתא והכניסה אותו לבית המרחץ. והעמידה אותו במים של בית המרחץ
עד שהפכו המים של בית המרחץ והיו לדם.
והיה בשרו בהרות, בהרות.

בבלי, קידושין ע"א – ע"ב

אדם אחד מנהרדעא בא אל קצב בפומבדיתא.
אמר לקצבים: תנו לי בשר.
אמרו לו: המתן עד שיקח שמשו של רב יהודה בר יחזקאל, ואז ניתן לך.
אמר: מיהו בר שויסקאל, שקדם לי, שלוקח לפני?
הלכו ואמרו לרב יהודה ונידה אותו.
אמרו: רגיל הוא לקרא לאנשים עבדים. הכריז עליו (רב יהודה) שעבד הוא.
הלך הוא והזמינו לדין לפני רב נחמן.
באה ההודעת ההזמנה (לרב יהודה)
הלך רב יהודה לפני רב הונא. אמר לו: אלך או לא אלך?
אמר לו: אינך צריך ללכת משום שאתה אדם חשוב, אבל בגלל כבוד בית הנשיא, קום ולך.
בא (רב יהודה אל רב נחמן) וראה שהוא בונה מעקה. אמר לו: האם אין אדוני סובר כדבריו של רב
הונא בר אידי שאמר שבם שמואל: כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור - אסור בעשיית מלאכה בפני
שלשה?
אמר לו: פורתא דגונדריתא הוא דקא עבידנא (מעקה קטן אני עושה)
אמר לו: האם מאוסה לשון התורה שאמרה 'מעקה' או לשון החכמים שאמרו 'מחיצה' (שאתה בוחר
במילה 'גונדריתא')...
אמר לו (רב נחמן לרב יהודה): תבוא דונג ותשקה אותנו.
אמר לו (רב יהודה לרב נחמן): כך אמר שמואל: 'אין משתמשים באשה'.

(אמר רב נחמן): קטנה היא
(השיב רב יהודה) בפירוש אמר שמואל: 'אין משתמשים באשה כלל, בין גדולה בין קטנה'.
(אמר רב נחמן): ישלח מר שלום לילתא
אמר לו (רב יהודה): כך אמר שמואל: 'קול באשה ערוה'.
(השיב רב נחמן) אפשר על ידי שליח.
אמר לו (רב יהודה) כך אמר שמואל: 'אין שואלין בשלום אשה'.
(השיב רב נחמן: תשלח את דרישת השלום) על ידי בעלה.
אמר לו (רב יהודה), כך אמר שמואל: אין שואלין בשלום אשה כלל.
שלחה לו (לרב נחמן) אשתו (ילתא): תתיר לו את דינו, שלא יעשה אותך כשאר עם הארץ.

בבלי, ביצה כה ע"ב

(בפתיחת הדיון נאמר שרב נחמן מקבל מסורת ולפיה בשבת אסור לשאת אדם בכסא הנישא על כתפיים. על כך תמהה התלמוד ושואל) והרי רב נחמן התיר לילתא לצאת (מהבית בשבת) באלונקי (כסא הנישא על כתפיים) (ומתרצים) המקרה של ילתא מיוחד כיוון שיש לה בעתה (ומפרש רש"י: שהייתה נופלת)

פירוש בעלי התוספות על בבלי, ביצה כ"ה ע"ב

שאני ילתא דבעיתא (המקרה של ילתא מיוחד, כיוון שיש לה בעתה) – ואם תאמר והרי לא התירו (להוציא על כסא נישא אדם הסובל מבעתה) אלא כי יש בה צורך רבים... ויש לומר שאפשר שגם היא הלכה לצורך רבים, שבת ראש הגולה היתה והיו רבים צריכים ממנה.

בבלי, גיטין מה ע"א

בנותיו של רב נחמן בחשו קדרה (רותחת) בידיהן.
היה הדבר קשה לרב עיליש שהרי כתוב: (קהלת ז, כח) 'אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי' והנה בנותיו של רב נחמן (יש להן יכולות פלאיות).
קרה המקרה שנפלו הן בשבי ונשבה גם הוא (רב עיליש) אתן.
יום אחד היה יושב עם אדם אחד שהיה בקיא בלשונות הציפורים. בא עורב וקרא לו. אמר לו (עיליש

למבין בציפורים): מה אמר?

אמר לו: 'עיליש ברח, עיליש ברח'.

אמר לו (עיליש): עורב שקרן הוא ולא ולא אסמוך עליו.

בינתיים באה יונה וקראה.

אמר לו (עיליש למבין בציפורים):

מה אמרה?

אמר לו: 'עיליש ברח עיליש ברח'

אמר (עיליש): כנסת ישראל נמשלה ליונה, אלמד מכאן שמתרחש לי נס.

אמר: אלך ואראה את בנתיו של רב נחמן, אם שמרו על נאמנותן אשיב אותן.

אמר: נשים, כל דבר שיש להן הן מספרות זו לזו בבית הכסא.

שמע אותן שאומרות: אלה (השובים שלנו) גברים, ואנשי נהרדעא (מקום מגוריהן) גברים. נאמר

לשובים שלנו שירחיקו אותנו מכאן שלא יבואו הגברים שלנו וישחררו אותנו.

קם, ברח הוא ואותו האיש (המבין בלשון הציפורים). לעיליש התרחש נס ועבר (את הנהר) במעבורת.

את אותו האיש מצאו והרגו.

כאשר חזרו ובאו (הבנות): היו בוחשות קדירה בכשפים.

בבלי, נידה כ"ב

ילתא הביאה דם (נידה) לפני רבה בר בר חנה וטימא לה.

חזרה והביאה (את דם הנידה שלה) לפני רב יצחק בריה דרב יהודה – וטיהר לה.

בבלי, חולין קט"ב

אמרה לו ילתא לרב נחמן: כל מה שאסר עלינו אלהים הוא התיר לנו דבר דומה לו:

אסר עלינו (לאכול) דם – התיר לנו לאכול כבד.

אסר (לבעול) נדה – התיר דם טוהר (דם בעילת בתולה).

אסר (אכילת) חלב בהמה – התיר חלב חיה.

אסר על אכילת חזיר – התיר לאכול מח של דג שיבוט.
 אסר לאכול גירותא (סוג של עוף דורס) התיר לאכול לשון של דג.
 אסר לבעול אשת איש – התיר גרושה בחיי בעלה.
 אסר לבעול אשת אח – התיר את היבמה.
 אסר לבעול כותית – התיר לבעול אשת יפת תאר.
 אני רוצה לאכול בשר בחלב.
 אמר להם רב נחמן לטבחים צלו לה על האש עטין של פרה.

איגרת רב שרירא גאון

ובשנת תק"ע שנה אתא פפא בן נצר ואחרבה לנהרדעא, ואזל רבה בר אבוא זקננו לשכנציב ולשלחי למחוזא.

מתוך אתר האינטרנט: שיעורי הרב שלמה אבינר

נשאלתי שאלה בזו הלשון: אנחנו קבוצת הנשים הרוצות לארגן בפורים קריאת מגילה רק על ידי נשים, כי שמענו שמותר לאישה לקרוא לעצמה או עבור חברה. איננו רוצות להיות נדחקות הצידה, אלא להיות במרכז ההתרחשות, כאשר אישה היא בעלת הקריאה. במיוחד בימים אלה, כאשר נשים לומדות תורה, אנחנו רואות בזה ברכה. דרך חדשה זו של עבודת ד' יותר מתאימה לנו ויותר טובה.
 וזו תשובתי להן:

א. כיוון שאתן חושקות לעבוד את ד' יותר (ובוודאי לא פחות טוב), קודם כל יש לדעת שכאשר אישה הקוראת במגילה, נכנסת לספק איזו ברכה לברך: "על מקרא מגילה" או "לשמוע מגילה" (שולחן ערוך, אורח חיים, תרפ"ט א'-ב'), וכידוע, מצב בו יש ספק לברך איננו המצב האידיאלי, כי יתכן שאין מברכים את הברכה הנכונה. לכן, הדרך טובה ביותר לעבודת ד', היא שהאישה תשמע מקרא מגילה מאיש.

ב. יתר על כן, מה שמוזכר בהלכה על האפשרות שאישה תקרא עבור אישה אחרת, לא נאמר כאשר היא קוראת לנשים רבות (תוס' סוכה, ל"ח, א'. ד"ה "באמת אמרו"). קרבן נתנאל, מגילה, פרק א', אות מ' ואות ס'. שער הציון, תרפ"ט, ס"ק, ט"ז. כף החיים, שם, אות י"ז)
 הג"ר מרדכי אליהו אף הרחיק לכת באומרו שגם בדיעבד יש להחמיר ולשמוע עוד פעם

מאיש (ספר הלכות ארבע פרשיות ופורים, עמוד 100, הערה 5). הרי שעבודת ד' היותר טובה, היא לשמוע מאיש...

ד. בכלל, אין לשנות סדרי תפילה מן מנהג (שו"ת הרשב"א, ח"א שכ"ג. עיין אורח משפט, ל"ה). סדרי התפילה שנמשכים זה מאות או אלפי שנים, טובים הם מאוד.

ה. זה מביא לשאלה מה הדחק לקבוע סדרים חדשים. הסוברים אנחנו שהסדרים הקבועים שהתמידו בהם דורות אינם טובים? היש לנו תרעומת נגדם? הגר"מ פיינשטיין כותב שגם אם יש אופנים מסוימים חדשים של תפילה שאין בהם איסור, אבל הם באים מתוך תרעומת הם אסורים בגלל המניע (שו"ת אגרות משה, ח"ד, ס' מ"ט). כדוגמת בני ישראל שביקשו מלך, שאמנם זו מצווה, אך הם עשו זאת מתוך תרעומת (סנהדרין, כ', ב'); מתוך רצון להידמות לגויים.

ו. וזה מביא אותנו לנקודה עוד יותר כללית, שאין להמציא דרכים חדשות לעבודת ד', כדברי הנצי"ב על התורה, על הפסוק "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". אם היו דרכים טובות נוספות, אזי ריבונו של עולם הטוב והמטיב, לא היה מחביא ומסתיר אותן.

במשך כל הדורות היו נשים גדולות בחוכמה ובחסד, שהגיעו לדרגות רמות, שלא נזקקו לקרוא בעצמן במגילה. ברוריה לא קראה במגילה, ולא ילתא, ולא בתו של רבי שמואל בן עלי גאון בגדד, ולא בתו של רש"י, ועוד ועוד. בדרכים שד' מסר לנו, הגיעו שישים ריבוא נשים לנבואה. לכן, אם אישה חושקת להתעלות בעבודת ד', אשריה ואשרי חלקה, והדרך בה תראה אור, היא ללמוד ספרי מסילת ישרים, ומתוך כך תעלה מעלה.

שיעור 3: אשת רבי עקיבא

בבלי, כתובות סב ע"ב

רבי עקיבא היה רועה של בן כלבא שבוע. ראתה אותו בתו שהיה צנוע ומעולה. אמרה לו: אם מתקדשת אני לך, אתה הולך לבית המדרש? אמר לה: הן. התקדשה לו בצנעה ושילחה אותו. שמע אביה, הוציא אותה מביתו והדירה הנאה מנכסיו. הלך, ישב שתיים עשרה שנה בבית המדרש. כשבא הביא עמו שנים עשר אלפי תלמידים. שמע זקן אחד שאומר לה: עד מתי את מהלכת אלמנות חיות אמרה לו, אם הוא מציית לי, ישב שתיים עשרה שנים אחרות. אמר: ברשות אני עושה. חזר הלך ישב שתיים עשרה שנים אחרות בבית המדרש. כשבא הביא עמו עשרים וארבעה אלפי תלמידים. שמעה אשתו, היתה יוצאת לקראתו. אמרו לה השכנות: שאלי כלים, לבשי והתכסי. אמרה להם: "יודע צדיק נפש בהמתו" (משלי יב, י) כשהגיעה אצלו, נפלה על פניה וכשנשקה לו רגלו, היו דוחפים אותה השמשים. אמר להם: עזובה, שלי ושלכם שלה הוא. שמע אביה שבא אדם גדול למקום אמר: אלך אצלו אולי הוא יפר לי נדרי. בא אצלו. אמר לו: על דעת שהוא אדם גדול האם נדרת? אמר לו: רבי, אפילו פרק אחד ואפילו הלכה אחת. אמר לו: אני הוא. נפל על פניו ונשקו ברגלו ונתן לו מחצית ממונו.

בבלי, נדרים נ ע"א

רבי עקיבא, התקדשה לו בתו של כלבא שבוע. שמע כלבא שבוע, הדירה הנאה מכל נכסיו. הלכה ונישאה לו. בחורף היו ישנים במתבן. היה מוציא את התבן מתוך שערו (שערה?) אמר לה: אם היה לי, הייתי נותן לך ירושלים של זהב. בא אליהו ונדמה להם כאדם. עמד וקרא בשער. אמר להם: תנו לי מעט תבן, שילדה אשתי ואין לי דבר להשכיבה עליו. אמר לה רבי עקיבא לאשתו: ראי אדם זה שאפילו תבן אין לו. אמרה לו: לך לבית המדרש. הלך שתיים עשרה שנים לפני רבי אליעזר ורבי יהושע. בסוף שתיים עשרה השנים בא לביתו. שמע מאחורי ביתו שאמר רשע אחד לאשתו: יפה עשה לך אביך, אחד שאין הוא דומה לך. ועוד, שעזב אותך אלמנות חיות. אמרה לו: אם הוא שומע לי: יהיה שם שתיים עשרה שנים נוספות. אמר: הואיל ונתנה לי רשות, אחזור לאחורי. חזר והלך והיה שתיים עשרה שנים נוספות. בא בעשרים וארבעה אלף זוגות של תלמידים. יצאו כולם לקראתו ואף היא קמה לקבל את פניו. אמר לה אותו רשע: את להיכן?! אמרה לו: "יודע צדיק נפש בהמתו". באה להראות לפניו והיו דוחפים אותה החכמים. אמר להם: הניחו לה שלי ושלכם שלה הוא. שמע כלבא שבוע, בא ונשאל על נדרו, והותר.

אבות דרבי נתן, נוסחא א פרק ו

מה היה תחלתו של ר' עקיבא? אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר: מי חקק אבן זו? אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום. אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא אבנים שחקו מים (איוב יד, ט). מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו, מה רך פסל את הקשה דברי תורה שקשין כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם.

מיד חזר ללמוד תורה. הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות. אמר לו: רבי למדני תורה. אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח. כתב לו אלף בית ולמדה. אלף תיו ולמדה. תורת כהנים ולמדה. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה. הלך וישב לו לפני רבי אליעזר ולפני רבי יהושע אמר להם רבותי פתחו לי טעם משנה. כיון שאמרו לו הלכה אחת הלך וישב לו בינו לבין עצמו אמר אלף זו למה נכתבה. בית זו למה נכתבה. דבר זה למה נאמר. חזר ושאלן והעמידן בדברים. רבי שמעון בן אלעזר אומר אמשול לך משל למה הדבר דומה, לסתת שהיה מסתת בהרים.

פעם אחת נטל קרדומו בידו והלך וישב על ההר והיה מכה ממנו צרורות דקות ובאו בני אדם ואמרו לו מה אתה עושה? אמר להם: הרי אני עוקרו ומטילו בתוך הירדן. אמרו לו: אי אתה יכול לעקור את כל ההר. היה מסתת והולך עד שהגיע אצל סלע גדול נכנס תחתיו סתרו ועקרו והטילו אל הירדן ואמר לו: אין זה מקומך אלא מקום זה. כך עשה להם רבי עקיבא לרבי אליעזר ולרבי יהושע. אמר לו רבי טרפון: עקיבא עליך הכתוב אומר "מבכי נהרות חבש ותעלומה יוציא אור" (איוב כח, יא) דברים המסותרים מבני אדם הוציאם רבי עקיבא לאורה.

בכל יום ויום היה מביא חבילה של עצים חציה מוכר ומתפרנס וחציה מתקשט בה. עמדו עליו שכניו ואמרו לו: עקיבא אבדתנו בעשן מכור אותן לנו וטול שמן בדמיהן ושנה לאור הנר. אמר להם הרבה סיפוקים אני מסתפק בהן אחד שאני שונה בהן ואחד שאני מתחמם כנגדן ואחד שאני ישן בהם. עתיד רבי עקיבא לחייב את כל העניים בדין שאם אומרים להם מפני מה לא למדתם תורה והם אומרים מפני שעניים היינו.

אומרים להם והלא רבי עקיבא עני ביותר ומדולדל היה. ואם אומרים מפני טפינו אומרים להם והלא רבי עקיבא היו לו בנים ובנות אלא אומרים להם מפני שזכתה רחל אשתו: בן ארבעים שנה הלך ללמוד תורה סוף שלש עשרה שנה לימד תורה ברבים. אמרו לא נפטר מן העולם עד שהיו לו שולחנות של כסף ושל זהב ועד שעלה למטתו בסולמות של זהב. הייתה אשתו יוצאה בקרדוטין ובעיר של זהב. אמרו לו תלמידיו רבי ביישתנו ממה שעשית לה. אמר להם הרבה צער נצטערה עמי בתורה:

בבלי, שבת כה ע"ב

(איכה ג) ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה.

מאי ותזנח משלום נפשי?

אמר רבי אבהו: זו הדלקת נר בשבת.

נשיתי טובה - אמר רבי ירמיה: זו בית המרחץ.

רבי יוחנן אמר: זו רחיצת ידיים ורגלים בחמין.
רבי יצחק נפחא אמר: זו מטה נאה וכלים נאים שעליה.
רבי אבא אמר: זו מטה מוצעת ואשה מקושטת לתלמידי חכמים.
תנו רבנן: איזה עשיר? כל שיש לו נחת רוח בעשרו, דברי רבי מאיר.
רבי טרפון אומר: כל שיש לו מאה כרמים ומאה שדות, ומאה עבדים שעובדין בהן.
רבי עקיבא אומר: כל שיש לו אשה נאה במעשים.
רבי יוסי אומר: כל שיש לו בית הכסא סמוך לשולחנו.

ירושלמי, שבת ו, א

מעשה ברבי עקיבה שעשה לאשתו עיר של זהב.
ראתה אותה אשתו של רבן גמליאל וקנאה בה.
באה ואמרה לפני בעלה.
אמר לה: היית עושה לי כמו שהיא עשתה לו, שהייתה מוכרת מקלעות ראשה
ונותנת לו והוא לומד תורה!?

שיעור 4: חירותא ויהודית

בבלי, קידושין פא, ע"ב

רב חייא בר אשי היה רגיל כל יום שהיה נופל על פניו (כשהיה מתפלל תפילת נפילת אפיים) ואומר:
הרחמן יצילני מיצר הרע.

יום אחד שמעה אותו אשתו (דביתהו), אמרה: הרי כמה שנים שהוא פורש לו ממני – מה הסיבה שהוא
אומר כך?!

יום אחד היה לומד בגינתו.

קשטה עצמה חלפה ושנתה (עברה פעם שניה) לפניו.

אמר: מי את?

אמרה לו: אני חרותא שחזרתי מהיום.

תבעה (ליחסי מין).

אמרה לו: הבא לי מהרימונים האלה שבענף העליון של העץ.

קפץ הביא לה.

כאשר בא לביתו הייתה מסיקה אשתו (דביתהו) את התנור.

עלה וישב בתוכו.

אמרה לו: מה זה?

אמר לה: כך וכך היה מעשה.

אמרה לו: אני הייתי.

(לא השגיח בה עד שנתנה לו סימנים).

אמר לה: אבל אני לאיסור התכוונתי.

(כל ימיו של אותו צדיק היה מתענה, עד שמת באותה מיתה).

בראשית לח

(1) ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה. (2) וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה. (3) ותהר ותלד בן ויקרא את שמו ער. (4) ותהר עוד ותלד בן ויקרא את שמו אונן. (5) ותסף עוד ותלד בן ויקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו. (6) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר. (7) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהוה וימתהו יהוה. (8) ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אתה והקם זרע לאחיק. (9) וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו. (10) וירע בעיני יהוה אשר עשה וימת גם אתו. (11) ויאמר יהודה לתמר פלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה. (12) וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה וינחם יהודה ויעל על גזוי צאנו הוא וחירה רעהו העדלמי תמנתה. (13) ויגד לתמר לאמר הנה חמיך עלה תמנתה לגז צאנו.

(14) ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה כי ראתה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה. (15) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה. (16) ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי. (17) ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך. (18) ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטף אשר בינך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו. (19) ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי אלמנותה. (20) וישלח יהודה את גדי העזים ביד רעהו העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה. (21) וישאל את אנשי מקמה לאמר איך הקדשה הוא בעינים על הדרך ויאמרו לא היתה בזה קדשה. (22) וישב אל יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדשה. (23) ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוזה הנה שלחתי הגדי הנה ואתה לא מצאתה.

(24) ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר פלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאונה ותשרף. (25) הוא מוצאת והיא שלחה אל חמייה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. (26) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה. (27) ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה. (28) ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה. (29) ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ. (30) ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח.

משנה, יבמות ו, ו

לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים בית שמאי אומרים שני זכרים ובית הלל אומרים זכר ונקבה שנאמר (בראשית ה) זכר ונקבה בראם נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל גירשה מותרת לינשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים ואם הפילה מונה

משעה שהפילה האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה רבי יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר (בראשית א) ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו.

בבלי, יבמות סה ע"ב – סו ע"א

...כמו אותה אישה שבאה לפני רבי אמי. אמרה לו: תן לי כתובה. אמר לה, לכי, אינך מצווה. אמרה לו: בזקנתה מה יהיה על אישה זו? אמר לה: על כך בוודאי אנחנו כופים.

אותה אישה שבאה לפני רב נחמן אמר לה: אינך מצווה. אמרה לו: האם לא זקוקה אשה זו למקל לידה ולאת לקבורה? אמר על זה ודאי אנחנו כופים.

יהודה וחזקיה תאומים היו, אחד נגמרה צורתו לסוף תשעה, ואחד נגמרה צורתו לתחלת שבעה; יהודית אשתו של רבי חייא היה לה צער לידה, החליפה בגדיה ובאה לפני רבי חייא. אמרה: אשה מחויבת בפריה ורביה? אמר לה: לא. הלכה ושתתה סם מעקר, לסוף התגלה הדבר, אמר לה: הלוואי שהיית יולדת לי כרס אחת נוספת.

שנאמר: יהודה וחזקיה אחים, פזי וטוי אחיות.

בבלי, קידושין יב ע"ב

יהודית אשתו של רבי חייא היה לה צער לידה, אמרה לו: אמרה לי אם: אינך קיבל עליך קידושין בקטנותך. אמר לה: אין באפשרותה של אימך לאסור אותך עלי.

בבלי, יבמות סג ע"א – ע"ב

רבי חייא הייתה מצערת אותו אשתו, כאשר היה מוצא דבר, היה צורך אותו בצעיפו ומביא לה. אמר לו רב: והרי מצערת את אדוני. אמר לו: דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא.

שיעור 5: חובה

בבלי, בבא קמא פ"א

אמר רב יהודה אמר רב: עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה (לעניין גידול צאן).
אמר לו: רב אדא בר אהבה לרב הונא: שלך מהו? (מדוע אתה מגדל צאן בבבל)
אמר לו רב הונא לרב אדא בר אהבה: (על הצאן) שלנו, שומרת חובה.
אמר לו רב אדא בר אהבה לרב הונא: חובה תקבור את בנה.
כל שנותיו של רב אדא בר אהבה לא התקיים זרע לרב הונא מחובה.
יש שאומרים, אמר רב הונא אמר רב: עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה, מהזמן שבא רב
לבבל.

תוספות, בבא קמא פ"א

'חובה תקבריהו לבנה' – פירש רבינו חננאל בתמיה, וכי דרכה לקבור בניה?! (אלא) שאין עוסקת לגדלן
אלא עוסקת לגדל צאן. והוי 'כשגגה היוצאת מלפני השליט'.

בבלי, נזיר נז"ב

אמר רב הונא: המקיף את הקטן (המגלח את כל ראשו של ילד קטן) - הרי הוא חייב.
אמר לו רב אדא בר אהבה לרב הונא: ודיך מאן מגלח להון? (וילדיך שלך, מי מגלח אותם?)
אמר ליה (לו): חובה.
תקברינן חובה לבניה (תקבור חובה את בניה)
כולהו שני דרב אדא בר אהבה לא אקיים ליה זרעא לרב הונא (כל שנותיו של רב אדא בר אהבה לא
התקיים לו זרע לרב הונא)

ויקרא יט, 27

לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת זְקִנְךָ

רש"י על נזיר נז"ב

כדאורחיהו דאינשי דקמגלחי להו (כדרכם של אנשים המגלחים אותם, את הקטנים) כדי להברותן
(להבריא אותם) לאחר החולי.

שמואל ב' ו, 12-23

...וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֵבֶד אָדָם עִיר דָּוִד בְּשֹׁמְחָה... וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֵז לִפְנֵי ה' וְדָוִד חָגֹר אֶפֻּד בָּד... וּמִיֵּכֶל בֵּית שָׁאוּל נִשְׁקָפָה בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּנֵי וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה' וַתִּבֹּז לוֹ בְּלִבָּהּ... וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרֶךְ אֶת בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיֵּכֶל בֵּית שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינַי אֲמָהוּת עֲבָדָיו כִּהְגָלוּת נִגְלוֹת אֶחָד הָרָקִים. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל מִיֵּכֶל לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְצִוּת אֹתִי נִגִּיד עַל עַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל וְשִׁחַקְתִּי לִפְנֵי ה' וּנְקַלְתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהֵייתִי שָׁפֵל בְּעֵינַי וְעַם הָאֲמָהוּת אֲשֶׁר אָמַרְתָּ עִמָּם אֶכְפְּדָהּ. וַלְמִיֵּכֶל בֵּית שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ.

בבלי, שבת קלה ע"א

לרב אדא בר אהבה נולד תינוק כשהוא מהול (ויום המילה היה בשבת). לקח אותו רב אדא בר אהבה על שלש עשרה מוהלים שונים (על מנת שיטיפו לו דם, כפי שעושים לתינוקות הנולדים נימולים וכולם סירבו למולו)

עד שהוא עשה את בנו כרות שפכה (רב אדא בר אהבה מל בעצמו את בנו ופצע זו רק פציעה? את איבר המין שלו).

אמר: יבוא עלי עונש שעברתי על האיסור של רב.

משנה, כתובות ה, ו

המדיר את אשתו מתשמיש המטה, ב"ש אומרים: שתי שבתות, בית הלל אומרים: שבת אחת. התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום, הפועלים - שבת אחת. העונה האמורה בתורה, הטיילין - בכל יום, הפועלים - שתיים בשבת, החמרים - אחת בשבת, הגמלים - אחת לשלשים יום, הספנים - אחת לששה חדשים, דברי רבי אליעזר.

בבלי, כתובות סא ע"ב - סב ע"ב

ספנים - אחת לששה חדשים, דברי ר' אליעזר. אמר רב ברונא אמר רב: הלכה כרבי אליעזר. אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: זו דברי ר' אליעזר, אבל חכמים אומרים: התלמידים יוצאין לתלמוד תורה ב' וג' שנים שלא ברשות. אמר רבא: סמכו רבנן על (דבריו של) רב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשיהו (ועשו מעשה בעצמם)

כמו זה שרב רחומי היה מצוי לפני רבא במחוזא. היה רגיל שהיה בא לביתו כל ערב יום כיפורים

יום אחד משכה אותו השמועה. היתה ממתינה אשתו (דביתהו) עכשיו בא, עכשיו בא, לא בא.

חלשה דעתה

ירדה דמעה מעינה

היה יושב על הגג נפל הגג מתחתיו ונחה נפשו.

בבלי, ברכות כ"א

רב אדא בר אהבה ראה כותית שהיתה לובשת בגד אדום (כרבלתא) בשוק.

סבר שבת ישראל היא. קם קרע אותו ממנה. התגלה הדבר שכותית היא.

חייבו אותו לשלם לה ארבע מאות זוזים.

אמא לה (רב אדא בר אהבה לכותית) מה שמך?

אמרה לו: מתון. אמר לה: מתון מתון ארבע מאה זוזי שווה.

משנה, בבא קמא ז, ז

אין מגדלים בהמה דקה (צאן) בארץ ישראל אבל מגדלין בסוריא ובמדברות שבארץ ישראל

ירמיהו כט, 7-1

וְאֵלֶּה דְבָרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח יְרֵמְיָה הַנְּבִיא מִירוּשָׁלַם אֶל יֵתֵר זִקְנֵי הַגּוֹלָה וְאֶל הַכֹּהֲנִים וְאֶל הַנְּבִיאִים וְאֶל כָּל הָעָם אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלַם בְּבִלְהָ. אַחֲרֵי צֵאת יְכֻנְיָה הַמֶּלֶךְ וְהַגְּבִירָה וְהַסֵּרִיסִים שָׂרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וְהַחֲרָשׁ וְהַמְסַגֵּר מִירוּשָׁלַם. בְּיַד אֶלְעָשָׂה בִן שָׁפָן וּגְמַרְיָה בֶן חֶלְקִיָה אֲשֶׁר שָׁלַח צְדָקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֶל נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בְּבִלְהָ לֵאמֹר. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכֹל הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הִגְלִיתִי מִירוּשָׁלַם בְּבִלְהָ. בְּנוּ בָתִּים וְשִׁבוּ וְנִטְעוּ גִּנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָן.

קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות ורבו שם ואל תמעטו. ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום.

חיים נחמן ביאליק, "השניות בישראל", בתוך: דברים שבעל-פה, ספר ראשון (דביר, תרצ"ה), עמ' לט-מה

עוד בימיה הראשונים ראתה האומה את עצמה כגוף מרכב? משני "חמרים": רועי צאן ועובדי אדמה... האכר הוא בעיקרו כבד-תנועה, משמר, משועבד לחפצים, לקניינים; בניגוד לו – הרועים הם קלי-תנועה ואינם משועבדים לנכסי דלא-ניידי. וההגדות הקדומות מספרות לנו על התרשמות שתי הנטיות הללו בדמיון העם. קין והבל – הרי עובד אדמה ורועה-צאן. על הרוצח להיות נע-ונד. הרי הד המלחמות שבין שבטי הרועים והאכרים... אכן מוצאם של שני היסודות האלו עתיק. אצל האכרים, כלומר אצל רוב עם ישראל בשבתו על אדמתו, התפתחה הרגשת הקניין. בהרגשה זו אפשר למצוא יסודות פסיכולוגיים שונים. יש בה גם מהרגשת הכח שמשקיעים ברכוש, ויש בה גם מהרגשת ההנאה הכרוכה בקנין לשעה ומהרגשת הבטחון והבטחה העצמית שהוא נותן לעתיד.. ברם, הביאורים האלו יש להם פירכא. הרגשת הקניין יש בה ביותר מרגש הקנאה, דוגמת קנאת הבעל לאשתו.